

ANCHETA

TEATRUL

AZI

CUM PRIVEȘTE CRITICA
DRAMATURGIA ROMÂNĂ? (VII)



GABRIEL RUSU

PRIVIND
ÎNAPOI
CU
OARECARE
NELINIȘTE...

Din câte știu, criticii literari nu s-au dat (nu se dau?) niciodată în vînt după comentarea dramaturgiei. Un spectacol teatral îi poate incita întru comiterea unor notații de simplu spectator, dar, în fața textului dramatic "în stare pură", ei, criticii literari, se lasă cuprinși de o ușoară

MISTER ȘI VODEVIL



Oare ce oraș să fie acesta, Sfinte Petre? Întrebă Dumnezeu dîndu-se nîznal și ocolînd cu grijă gropile din asfalt. Cuburești, Mărite Doamne, cetatea cea mai cunoscută... de la Nistru pîn'la Tisa. Tot românul plînsu-mi-s-a, plînsu-mi-s-a, fredonă vesel Domnul. Eee, nu e chiar așa simplu, Străluminate, da' ar fi ceva adevărat, is cam pîngăreți. Pe-aici umblă lumea tot timpul cu cenușă-n cap... Se poate, se poate, Petre... ia uite... de ce se îmbulzesc ăla acolo? Ce-au de împărțit? Se ceartă? Doamne, se întocmesc pe politică. Se-ncontrează, zici? Musai că asta e. Mai să se ia la bătaie. Păi se și iau, să n-aveți grijă. Și cînd nu se bat între ei, îl bate poliția ca să le treacă pofta de politică. Da', de fapt, politica asta cu ce se mîncă, la spune-mi și mie că tu, Petre (zise Dumnezeu cu invidie), vād că le știi pe toate. Doamne, dacă începem cu ironii... n-ajungem departe. Serios? Nicl măcar pînă la Bariera Vergului? Sfinte Părinte, io v-am spus răsplat: dacă nu încetați cu zeflemeaua, mă sul sus și-mi vād de treburile mele administrative. Lasă, Petre, laeă, nu mai fi așa țifnos. Și niște trebușoare din alea al putea să mai faci și pe-aici, prin Cuburești. Nu vezi cum stau gunoaietele? Ba vād, Doamne, vād, oftă Petre, și ce pot să fac? Vrei să te pun prim-ministru, Petre? Doamne, io m-am săturat de vorbe d-astea în doi peri... Măi, măi, măi! Ce iute la minle ești. O! fi avînd ceva sînge spaniol? Luminate...! Ei gata, gata, hal să ne-păcăm. Spune-mi mai bine cum e cu politica... Mor de curiozitate. Politică, Sfinte Părinte al Lumii, e o mare curviștină. Ptiu, Petre, la agheasmă-n gură și clătește-te. Unde ai învățat să vorbești așa buruienos? Ultrasfinția Ta, ăsta e cuvîntul cel mai potrivit. Da, Petre, da' la părul meu alb nu te gîndești? Iertare, Doamne, am greșit. Bine, bine, zi mai departe... Oamenii, urmă Petre, își aleg niște reprezentanți, îi votează adică și îi bagă în două camere. Cel puțin așa e în țîntul ăsta. Și înlocuitorii ăștia de oameni ce fac înăuntru? Tăifăsulesc, se iau la harță, fac afaceri și iau salarii barosane. Noi, Petre, de ce n-am făcut niciodată alegeri, acolo... "sus"? Asta, Doamne, ar trebui să întreb eu. N-aș vrea să par încrezut, dar la o adică, în caz de confruntare electorală cînstită... nu se știe, Doamne, cine ar fi stat azi pe Tronul Ceresc și cine ar fi zăngănit chelle de la Poarta Raiului... Aici mă-ntunec eu, Petre, și te-ntreb, ce-l ala confruntare electorală cînstită? Din cite mi-aduc aminte, la români, de vreo șaptezeci de ani încoace... Exagerați, Străluminate, exagerați. Lasă, lasă că știi eu... și chestia aia din '37, combinația țărăniștilor cu cămășile verzi (Dumnezeu oftă și, cu gîndul aiurea, nu observă o gură de canal fără capac). Eii, Eii, etici, țipă Sfîntul Petru. Un nor sîngeriu acoperi soarele. Dar Dumnezeu se cătără pe marginea canalului și strigă: Trage, Petre! Soarele rupse norul însîngerat și Dumnezeu ieși la lumină cu o arcadă spartă și cu o entorsă la genunchiul stîng. Cum îi zice, Petre, primarului ăștia din Cuburești? Har Domnului că n-ați pățit mare lucru, rînji Petre. Mă și gîndeam la alegeri generale anticipate. Vreau numele ucigașului, țipă Dumnezeu schimonosîndu-se de durere. Doamne, nu e bine, zise împăcluitor Petre. Acuma v-ați pierdut sărita și vorba ceea: Domnu', la mînie/ Dă hemiplegie... Bine, bine... Da' nu vezi că m-a nenorocit? Mergem la Urgență, Luminăție (Dumnezeu șchiopăta deja pe la Piața Dorobanți). Și cu Regatul Ceresc ce să fac? Asigur eu nterimatul, Doamne. Parol? se schimonosi Demiurgul. Știi ceva, Petre, ia hal s-o luăm noi spre casă. Fugulița, fugulița. Vād că aci, pe pămînt, îți cam umblă gîrgăunul prin cap. Ascult, Doamne, surise enigmatic Petre. Și dispărură.

HANIBAL STĂNCIULESCU

reticență. De unde vine, oare, acest amestec de sficiune și parțial dezinteres? Poate din acuta conștientizare a faptului că dramaturgia nu face parte în totalitate din "teritoriul lor de vînătoare". Piesa de teatru "cîntă" doar în text stă, cu peremptorie evidență, sub semnul unor obligatorii metamorfozări ulterioare. Avertismentul este deosebit de clar: urmează scena, urmează mișcarea cuvîntului (a textului privit ca literatură) într-un alt "regn" de semne. Și de-abia spectacolul constituie produsul finit al... dramaturgului (cam același lucru se întîmplă cu un scenariu de film). Deci textul dramatic poate fi văzut (și) ca un produs non-finit, ca un stadiu intermediar din evoluția unei forme de existență estetică mult mai complexă. Iar criticul literar se poate întreba dacă are rost să se ocupe numai de un anume segment al unei deveniri... Este posibil, desigur, ca argumentarea aceasta să fie combătută. Ea nu a încercat altceva decît să justifice un complex de vinovăție.

În ceea ce mă privește, am fost mai totdeauna fascinat de "citirea" textului dramatic și puțin tentat să "vād" spectacolul care îi corespunde. Îmi amintesc (nu cu nostalgie, ci cu o calmă mulțumire) că în urmă cam cu douăzeci de ani descopeream, entuziasmat, paginile din Teatrul american contemporan, Teatrul englez contemporan și lona a lui Marin Sorescu. După un timp, același lucru s-a petrecut cu dramaturgia lui D.R.Popescu și a lui Dumitru Solomon. Mult mai încoace, am repetat experiența cu piesele de teatru ale lui Matei Vișniec. Această rememorare nu țintește defel a aduce în prim-plan un sentimentaloid "lanț al amintirilor", ci dezvăluie niște opțiuni - bineînțelele subiective.

După părerea mea (de nespecialist în domeniu!), dramaturgia română a excelat, în ultimii ani, mai cu seamă în formula parabolii. Aceasta nu înseamnă că trebuie înghesuite în cotlonul uitării piesele de teatru scrise - într-o manieră ce miza pe clasicista structură solidă din punctul de vedere al logicii comune - de Aurel Baranga sau Horia Lovinescu. Dar autenticul fior de tragism existențial nu a putut fi "prins" decît în textele dramatice care își propuneau, cu bună-știință, a transcende contextul social îngust. Fugind de o minciună sufocantă care invadea, dinspre comandamentele conjuncturale, arta servilă, dramaturgii adevărați ca scriitorii au descoperit voluptatea, deloc grațioasă, de a explora diverse ipostazii ale ființei umane eliberate de preceptele clipei politice încorsetante, ale ființei umane lăsate să cutureiere nesfîrșirea istoriei ca ficțiune. Da, ca ficțiune! Căci, odată ignorat un realism obositor prin falsitate, ficțiunea și-a recăpătat supremația. Iar textul dramatic a putut să se "încarce" cu semnificații de profunzime în ceea ce privește condiția umană. Este aceasta o modalitate de a-l privi ca pe un text literar "pur-sînge". Dar criticul literar - din deformație profesională ori predispoziție lenevoasă - nu poate face altfel.

Dacă mă uit spre anii care au trecut peste dramaturgia românească, simt că mă cuprinde o oarecare neliniște. Piese de teatru remarcabile au existat, indiscutabil. Ele ne-au întreținut speranța că literatura dramatică nu a devenit cu totul și cu totul amorfă. Dar au existat și mult prea multe produse de serie și sub-serie. Simt o înfiorare neplăcută cînd îmi aduc aminte de "Serile de teatru T.V." de mai an, seri de teatru care ne ofereau cu tembelă asiduitate triste comedii fără de voie. Mă întreb dacă dramaturgii români - și nu numai ei - vor mai ști să iasă de sub obrocul intereselor conjuncturale.

Întrebarea aceasta, ușor retorică, nu vrea neapărat să fie dramatică (nici măcar dramaturgică..., poate puțin taumaturgică). Dar a răspunde la ea - a răspunde în timp și prin text, firește - îmi pare a fi esențial. Pentru că (sper!) am învățat în cursul unei lecții chinuitoare să nu confundăm piesa de teatru cu "ilustrarea" festivă a unor momente mai mult sau mai puțin istorice. Pentru dramaturgul neadevărat, tentația este mare (și dacă, prin minune, ocolește patetismul ieftin și oficial, ajunge la cancanul bulevardier gros). Pentru dramaturgul adevărat, tentația nici nu trebuie, măcar, să existe. Ființa umană în istorie și/sau în absolut nu trebuie să devină pretext pentru disertatii plicticoase. Deocamdată, dramaturgii cu nume consolidate tac. Poate că tăcerea le este necesară și benefică. Dinspre tineri vine un flux de aer proaspăt. Mă gîndesc la Horia Gârbea. Mă mai gîndesc la Anca Delia Comăneanu și la Valentin Petculescu, ale căror piese de teatru le-am ascultat, nu cu multă vreme în urmă, prin bunăvoința redacției de teatru din cadrul Radiodifuziunii. Ar fi cazul să li se dea mai mult cuvîntul, și pagina, și scena. Cred că este înțelept să privim înapoi cu oarecare îngrijorare, deoarece astfel învățăm să greșim - cît de cît - mai puțin.